

Iz zajednice | 05/09/2024

Obitelj Topalović: od hromog pretka do besmrtnih potomaka

📝 Piše: Leon Čevanić

Poruku „Maratonaca“ nemoguće je svesti samo na mladalački bunt prema starijim članovima obitelji. Druga razina radnje, a ujedno i dobar razlog zašto ovaj film nastavljaju voljeti čak i oni koji su godinama bliže Panteliji nego Mirku, odnosi se na metaforu obiteljske loze i biznisa Topalovića koja ustvari predstavlja kritički prikaz okoštalih struktura vlasti u državi, naviklih na svoj status i djelovanje, pa zbog toga posve onemogućenih za razmišljanje o promjenama

Foto: YouTube printscreen (Centar film)

...njemu prisutan i u Srbiji i u Hrvatskoj i u BiH, svedeno je tek na jednoznačnu kasetu brojeve obitelji unutar svake od ovih država. Usprkos tome, teško da među ovim državama postoji ijedna obitelj koja nije čula za ovo prezime, a i koja na njegov spomen ne bi osjetila neku vrstu bliskosti i drugih pozitivnih osjećaja. Razlog za to, naravno, predstavlja drugi po redu filmski projekt redatelja **Slobodana Šijana** i scenarista **Dušana Kovačevića** – crna komedija „Maratonci trče počasni krug“ iz 1982. godine. Prezentirajući zgode i nezgode šest generacija i po dugovječnosti i po tvrdoglavosti žilavih Topalovića, obiteljske loze koja upravlja pogrebnim poduzećem, ovaj je filmaški duet još jednom stvorio prizore gledateljstvu sve do danas toliko upečatljive da čak niti aktualna medijska prepucavanja naših premijera i predsjednika ne mogu proći bez redovitog korištenja replika iz ovog djela.

Iako je tematika jaza između mladosti i starosti, djece i roditelja, modernosti i tradicionalizma kroz različite umjetničke forme i prije i nakon izlaska „Maratonaca“ bila obrađivana već toliko puta da je s ovim motivom uistinu teško ispasti originalan, Šijanov i Kovačevićeva kreativnost u osmišljavanju groteski ipak je otišla korak dalje i zorno prikazala u kolikoj mjeri teret obiteljske prošlosti može preživjeti kroz generacije i ostati itekako prisutan i u našim životima, zbog čega se bijeg od njega nerijetko čini kao nemoguća misija. U srazu između 150-godišnjeg pračukundjeda Pantelije i njegovog 24-godišnjeg pračukununuka Mirka Topalovića, kao i svih potomaka, odnosno predaka između njih dvojice, Kovačeviću i Šijanu tako se otvara mogućnost da cijelu anamnezu generacijskih trauma ukaluje u jedan kadar, u uvijek iznova aktualna zbivanja u kući Topalovića kao utjelovljenju svih njihovih trauma. Stoga razlog popularnosti ovog filma koja, u usporedbi s očekivanjima unutar domaće kinematografije, danas već može parirati dugovječnosti prosječnog Topalovića, možda dobrim dijelom leži upravo u tome što svatko od nas u određenom trenutku života može pronaći sebe u unutarnjim kolebanjima mladog Mirka, kojeg na filmu utjelovljuje **Bogdan Diklić**.

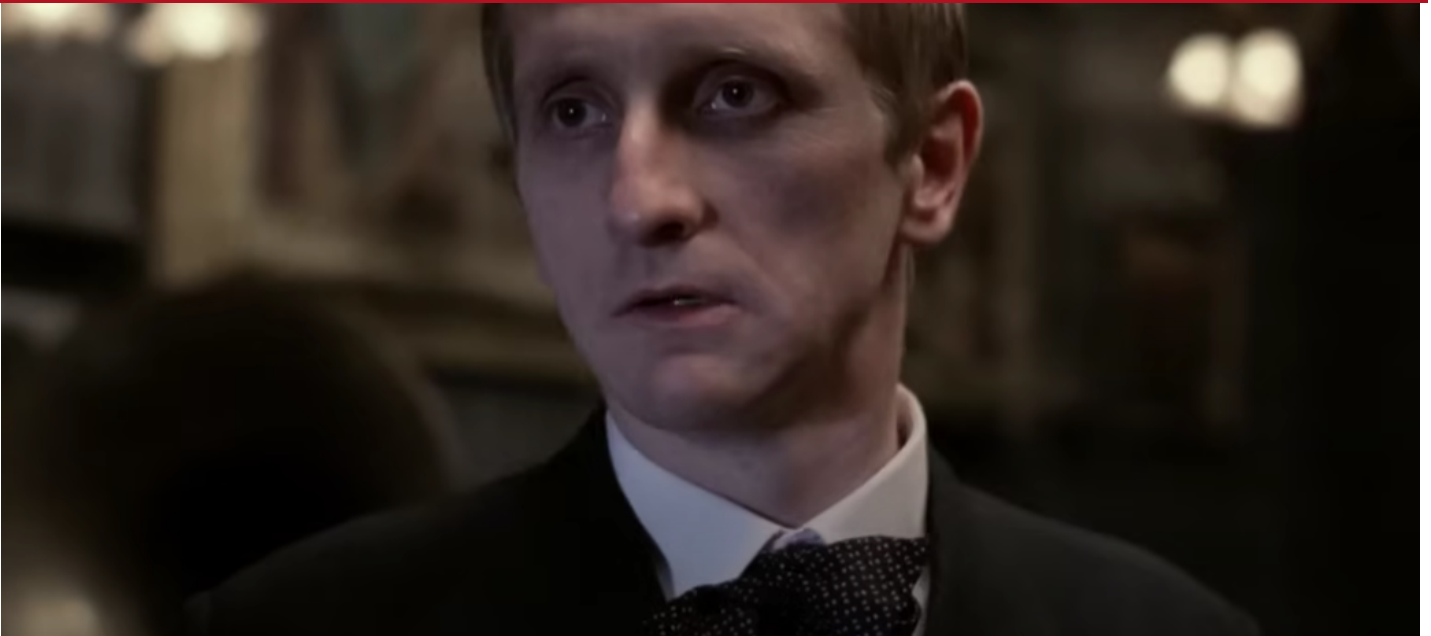

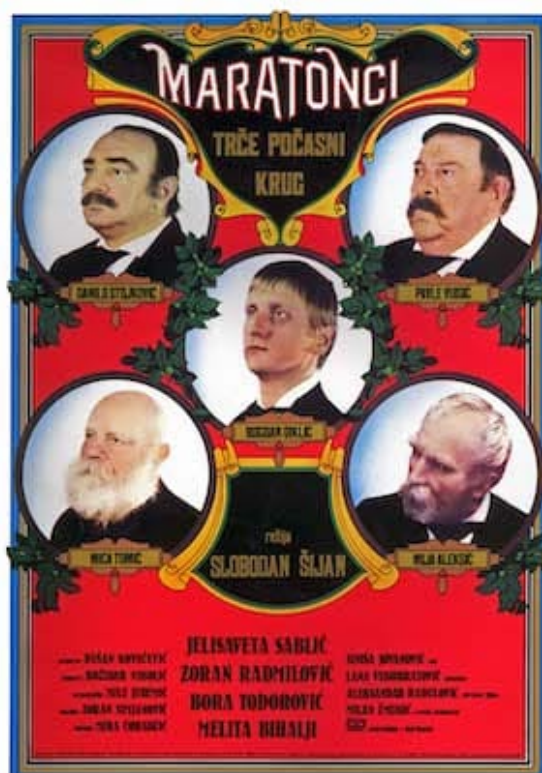
Foto: YouTube printscreen (Centar film)

Film mladalačkog bunta

U tom smislu „Maratonci“ predstavljaju vrhunsko ostvarenje iz kategorije koja bi se mogla imenovati kao film pobune, odnosno film mladalačkog bunta, jer temeljna je odrednica takvog žanra odmak od inače uobičajenog stava o poistovjećivanju starosti i mudrosti, u umjetnosti prisutnog od biblijskog Metuzalema pa sve do likova šoguna iz filmova **Brucea Leeja**. S druge strane, kod „Maratonaca“ se prikazani starci shvaćaju kao smiješne, neozbiljne i nerealne figure upravo zbog toga što su stari, odnosno zbog toga što kao toliko stari i dalje ostaju neprirodno vitalni za uživanje u svim stereotipnim naivno-mladenačkim aktivnostima, od trčanja za ženama, preko brze vožnje (od 30 na sat) do baratanja oružjem. I dok se njihovi likovi tako savršeno uklapaju u standardnu dramsku ulogu, prisutnu još od doba renesanse, čiji je naziv „senex comicus“ odnosno „smiješni starac“, a čiji je najpoznatiji predstavnik vjerojatno **Držićev** dundo Maroje, upravo je mladi Mirko Topalović onaj kojem pripada uloga glasa razuma i zrelosti. Ključno je pritom naglasiti kako su Pantelija i njegovi također već natprosječno stari sin i unuk ipak prvoloptaški smiješni samo zbog toga što prkose svojoj visokoj dobi, što omogućava „Maratoncima“ da radnju u svakom trenutku upotpune prizorima iz tipičnih lakih slapstick-komedija, dok liniju crnog humora i tragične komičnosti radnji ustvari daju pripadnici srednjih generacija Topalovića, Mirkovi otac i djed koji takvima ispadaju upravo

osmišljene odnose, „maratonci“, prikazivani većinski iz perspektive Mirka Topalovića, predstavljaju odu onoj fazi života u kojoj svi bježe od obrazaca mišljenja i djelovanja vezanog uz ispunjavanje roditeljskih očekivanja, u ovom slučaju grobarskih ambicija, ali i stvarne i/ili metaforičke pojave grobara kao živućeg podsjetnika na smrt, prolaznost, uzaludnost vlastitih intimnih ideala itd.

„Obiteljske“ loze na vlasti

Poster za film „Maratonci trče počasni krug“

Ipak, poruku „Maratonaca“ nemoguće je svesti samo na bunt prema starijim članovima obitelji ili rutini neposredne okoline, niti je njihova osnovna poruka ona po kojoj se svatko u pravo vrijeme mora izliječiti od vlastitog djetinjstva. Druga razina njihove radnje, a ujedno i dobar razlog zašto ovaj film nastavljaju voljeti čak i oni koji su godinama bliže Panteliji nego Mirku, odnosi se na metaforu obiteljske loze i biznisa Topalovića koja ustvari predstavlja kritički prikaz okoštalih struktura vlasti u državi, naviklih na svoj status i djelovanje, pa zbog toga posve onemogućenih za razmišljanje o promjenama. Kroz prizore beskrajnog kompliciranja međusobnih dogovaranja Topalovića i njihove sposobnosti da svaku situaciju pretvore u nerješivu prepreku oko koje se vrijedi žestoko

Evropske unije ili njenih asocijacija. Dakako, i nizaštanje na njihovim obiteljskim vezama u takvoj vizuri više nije primjer duge tradicije uspješnog privatnog poduzeća nego ukorijenjenog nepotizma javnog sektora, prepunog zapošljavanja ili sređivanja poslova djeci, nećacima, kumićima itd. Prema tome, riječ je o kritici vrlo česte pojave shvaćanja države kao privatnog, obiteljskog poduzeća u čijem poslovanju sve mora ostati unutar obitelji. Usto, pridodan je i obvezni element povezanosti takve države s mafijom kroz likove Bilija Pitona (**Zoran Radmilović**) i njegove bande.

Dok su u ličnosti Pantelije kao totemskog rodonačelnika koji svim svojim potomcima nastavlja biti jedina referentna točka i nakon smrti tijekom 1980-ih godina mnogi nastojali vidjeti prikaz **Tita**, slične bi se paralele mogle jednako uspješno povući i na „republičkim“ razinama u današnjici, dakako i uz pojavu onih ljudi (ili skupina ljudi) koji nastoje oko sebe samih kreirati auru nalik Pantelijinoj, a što, dakako, automatski znači i kočenje napretka jednog društva prema budućnosti. Uzgred, shvaćanje Pantelije kao Tita usporedba je koja je s vremenom postigla još crnji smisao jer, ako je Pantelija zaista Tito, njegova oporuka kojom je svoje naslijeđe mogao ostaviti jedino samom sebi budući da je njegovi nasljednici nisu bili dostojni, jer „tko ih je poznao, ni pakao mu neće teško pasti“ predstavlja iznimno mudru odluku.

Spektakl smrti/politike

Kroz lik Mirkovog prijetvornog prijatelja Đenke (**Bora Todorović**), amaterskog filmaša, ali i prikaz nastojanja Topalovića da u ponudu svog poduzeća kao novitet uvedu i kremiranje pokojnika, u radnju „Maratonaca“ uveden je i prikaz nekritičke upotrebe tehnologije, što je definicija kojom je **Rambo Amadeus** objasnio svoj termin „turbo-folk“, određivši ga kao dominantan način društvenog i političkog djelovanja na Balkanu. Prikazujući koliko pogrešno mogu završiti situacije gdje ljudi koji bi trebali pripadati prošlosti barataju tehnologijom budućnosti, „Maratonci“ se posve ravnopravno uključuju u niz društvenih satira kao što je film „Daleki rođaci“ o dolasku srednjovjekovnih vitezova u suvremeni svijet, pri čemu ćemo asocijacije na aktualnu američku visoku politiku ovaj put ostaviti po strani, uz utjehu kako, glede brzine razvoja tehnologije, danas svi mi vrlo često nalikujemo Topalovićima. Ipak, neprijeporna ostaje činjenica da, baš kao što Đenka pokušava dovesti tehnološke spektakle u provincijalnu sredinu i baš kao što Topalović s

Na koncu, finalna poruka filma ostaje izraženo negativna, obilježena trenutkom u kojem se Mirko Topalović preobražava u antijunaka, prihvaćajući da starenje podrazumijeva ukalupljivanje među svoje pretke i pomirenje sa *statusom quo*. Iz naglog prekida njegova zadnjeg kadra, koji ustvari simbolizira mogućnost vječnog trajanja topalovićevskog djelovanja, gledateljima tako ne preostaje puno nade, osim možda djetinje (ili staračke?) naivnosti u mišljenju da će suočavanje s porukom filma rezultirati nekom promjenom na javi.

Ovaj tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije, iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti.

Pročitajte više ...

Privrednik stipendira najveći broj učenika i studenata do sada, ukupno 146